

Sol över Sollerön

*Moln gå tunga kring bergens krön,
regnet står som silverspön
runt om Siljan, men solen lyser;
solen lyser på Sollerön.*

Denna strof av Karl-Erik Forsslund inleder den tryckta skrift som 1919 ut-sändes till bygdens folk under följande högtidliga titel: *Budkaveln. Utsänd till gott sold-folk av Sollerö hembygdsförening och Sollerö bokstuga genom Karl Lärka med tillhjälp av Dalarnes hembygdsförbund.* Att den bevarats i minne och sinne framgår av att den 1992 på nytt utgavs av Samfundet Karl Lärkas minne inför hundraårsminnet av honom.

Häftet manar bygdens invånare: Läs Budkaveln! Skicka den till anhöriga och vänner! Dess budskap är både allvarstyngt och brådskande: ”Genom denna vår första Budkavle vilja vi rikta en allvarlig uppmaning till var och en att stå upp och redligen bemöda sig att söka rädda åtminstone spillrorna av vår gamla kultur.”

När jag inte fullt ett sekel senare gästar Sollerön och dess hembygdsgård och tar del av hembygdsföreningens sjudande verksamhet kan jag bara konstatera att budkavelns upphovsmän borde ha anledning att vara högst stolta och nöjda över hur saker och ting utvecklats. Solen skiner även i bildlik betydelse över Sollerön och hembygdsentusiasternas insatser för att bevara och levandegöra bygdens kultur.

Litteraturen om Sollerön har jag mött när jag sammanställt förteckningar över vad som skrivits om Dalarna. Men inspirerad av mitt besök lockas jag att på nytt möta litteraturen. Här endast några stickprov ur den överväldigande textmassan.

Att det vimlar av artiklar kring Sollerön beror i hög grad på hembygdsföreningens årliga utgåva Sool-Öen. 1972 påbörjades arbetet som nu kommit ut i drygt 40 volymer, därtill med register till de otaliga artiklarna. Mer av en slump hamnar jag inför en spännande artikel i årgång 1992, den handlar om hur Erik Löf 1928 gick vilse i solleröskogen.

Men även utanför Sool-Öen finns det en uppsjö av artiklar och skrifter. Carl Gustav Färje lockar mig genom sin dokumentation av Solleröns flora att möta Rödklint, en av öns karaktärsväxter. Och genom skriften Äppelträdsalén på Sollerön bjuds jag in till äppelträds gudstjänst med dragspelskullor.

Helt betagen blir jag av den ordbok över sollerömålet som sammanställts av Margit Andersson och Suzanne Danielsson. De konstaterar att målet är ett talspråk, kanske aldrig avsett att skrivas, som förts vidare som en gåva från föräldrar till barn och barnbarn och barnbarnsbarn genom århundraden. Genom sitt arbete vill de bevara detta: ”Därför är den här boken tänkt som en förvaringslåda, en skattkista där målet kan skyddas och dit man kan gå för att hämta gamla ord och uttryck, som gör språket levande igen”. Deras tanke och önskan kan stå som motto för mycket av arbetet med att söka bevara bygdens åldriga kultur.

Undersökningen av byn Gruddbo på Sollerön som genomfördes 1937 blev uppmärksammas på många håll. Sextio år senare förenas författare och forskare för att med utgångspunkt i tidigare studier söka sig till nutiden i frågor som rör kulturlandskapet, hembygdsrörelsen och den lokala identiteten. Titeln på deras verk är: *Åter till Sollerön. Om kulturarv, folk och landsbygd*. Ett omistligt arbete om Sollerön, inte minst genom bokens omfattande litteraturförteckning. En dokumentation om hur det var och hur det blev.

I en av bokens uppsatser återger Bo G Nilsson några rader av Mats Rehnberg när denne som ung student 1937 sökte sig till Sollerön för den planerade undersökningen kring Gruddbo. Ett vittnesbörd om ökonstlad gästfrihet gentemot besökare:

Det erbjöd inga svårigheter att bedriva forskning i en bygd, där i så hög grad den öppna dörren var karaktäristisk. Det var mycket sällan man gjorde

några timmars intervju utan att en granne kom in för ett kortare eller längre ärende. Folk gled in i stugan, slog sig ned på en stol, även om värdfolket satt och åt. De närmaste grannarna behövde inte ens ha ett ärende för besöket. Något mer avlägsna besökare hade mestadels något enklare ärende. Artighetsfraser från värdfolk eller besökare saknades mestadels. Samtalen flöt vardagslägmålt. Gården eller hemmet var ingen avskild borg och besökaren behandlades varken som önskad främling eller överskattad hedersgäst. Samvaro utan åthävor präglade på ett märkligt sätt dessa talrika informella kontakter. Att knacka på dörren förekom inte. Möjligen kunde man genom att stampa av snön på förstubron antyda sin ankomst. Det dröjde en tid innan jag lärt mig att gå in utan att knacka.

Siljan tillhör Solleröbygden – men sjön delas givetvis med övriga socknar runtom. Kanske är August Strindberg en nyttig introduktör när han vill få oss att uppleva Siljan. Han skulle nog velat att Siljan jämte Säterdalen fått ingå som världsarv om nu det begreppet funnits på hans tid. Detta är hans omdöme: ”Den sjön och Säterdalen äro provinsen Dalarnes uteslutande tillhörigheter i så motto att de saknar sina likar i Sverige. Allt annat vad Dalarna har att bjuda i landskapsväg kan återfinnas i det övriga Sverige...”.

En annan av de många som fascinerats av Siljan är Nils-Hugo Ahlstedt, så här skildrar han mötet:

”När jag efter min meditation tidigt på morgonen paddlar ut över Siljans stilla vatten och låter mig bäras, överlämnar jag mig; jag tar emot solen och vinden och skönheten. Så ville jag också fungera i mitt arbete – utifrån en inre samling, glädje och kraft.”

Vikten av att ha ett fotfäste i livet betonas av Perols Ulla Gudmundson, hon ger oss sina tankar i Lärka-bladet 2010:

”Att ha ett fotfäste, en tillhörighet, är en enorm styrka när man ska möta det nya som är annorlunda. Tradition är att vara delaktig i något som är större än det egna lilla jaget och som sträcker sig längre än nuet.”

Den brygga som behövs mellan den stora och den lilla världen kan illustreras med en dikt av Werner Aspenström. Vikten av en lokal plattform i internationella sammanhang – hans formulering har fått bli motto i en av mina dalabibliografier:

*För att komma till en främmande ort
måste vi hela tiden passera hemtrakter;
annars kommer vi ingenstans
utan blir hängande i ingenmansrymd
i allsköns värld.*

Är det då förmätet att solen fått bli något av ett varumärke för Sollerön, att den finns med i sockenvapnet? Visst lyser solen även över Dalarnas övriga socknar. Men i sockennamnets ursprung finns förklaringen. Ortnamnet syftar nämligen på att ön sommartid ofta synes solbelyst medan omgivningarna skuggas av moln. Vilket privilegium!

Sol över Sollerön

Foto: Torbjörn Nääs

Kungl. biblioteket i Stockholm innehåller i princip allt svenskt tryck. När jag på biblioteket förnyar bekantskapen med solleröliteraturen inbillar jag mig att även här få ta del av denna förmån. Och jag erinrar mig de gratulationsrader jag tillägnade min son när han i sin ungdom på Sollerön blev Dalarnas juniormästare i schack.

*Sol över Sollerön
sällsamma dag.
Slutspel på Sollerön
snillrika drag.*

*Siljan sköljer, isen spricker,
snart spirar frodig grönska på gravhögar.
Gesundaberget gäspar,
en liten bonde går åt skogen.*

*Seger på Sollerön
sällsamma dag.
Sol över Sollerön,
snillrika jag.*

Tidigare länsbibliotikarie i Dalarna Olle Wingborg